

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

AVRUPA KONSEYİ

CPT/Inf/C (2002) 1
Türkçe / Turkish / Turc

**Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı
Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
(CPT)**

İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza Veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

Sözleşme Metni ve Açıklayıcı Rapor

Avrupa Antlaşmaları Serisi (ETS)- No. 126.
1 (ETS No. 151) ve 2 (ETS No. 152) No'lu Protokol hükümlerine
göre değiştirilmiş olan metin 1 Mart 2002'de yürürlüğe girmiştir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza Veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi	4
Açıklayıcı Rapor	15

İŞKENCENİN VE GAYRIİNSANI YA DA KÜÇÜLTÜCÜ CEZA VEYA MUAMELENİN ÖNLENMESİNE DAİR AVRUPA SÖZLEŞMESİ

Aşağıda imzaları bulunan Avrupa Konseyi üyesi Devletler,

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme hükümlerini dikkate alarak;

aynı Sözleşmenin, 'hiç kimse işkenceye veya gayriinsani veya küçültücü ceza veya muameleye tabi tutulmayacaktır' şeklindeki 3 üncü maddesini hatırla tutarak;

3. Madde ihlalinin mağdurları olduklarını iddia eden kişilerle ilgili olarak bu Sözleşmede öngörülen mekanizmanın işlemekte olduğunu kaydederek;

hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve gayriinsani ya da küçültücü ceza veya muameleye karşı korunmalarının, ziyaretlere dayanan,önleyici nitelikte, adli olmayan yollarla kuvvetlendirilebileceğine kani olarak;

aşağıdaki gibi anlaşmalardır :

Bölüm I

Madde 1

İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesi için bir Avrupa Komitesi teşkil olunacaktır (bundan sonra 'Komite' olarak anılacaktır). Komite, ziyaretler yapmak suretiyle, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muameleyi, gerekli ise bu gibi kişilerin işkence ve gayriinsani yada küçültücü ceza veya muameleden korunmalarının kuvvetlendirilmesi amacıyla inceleyecektir.

Madde 2

Herbir Taraf, bu Sözleşmeye uygun olarak, yetkili olduğu ve bir kamu makamı tarafından hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulunduğu herhangi bir yere ziyaretler yapılmasına izin verecektir.

Madde 3

Bu Sözleşmenin uygulanmasında, Komite ve ilgili Tarafın yetkili milli makamları birbirleriyle işbirliği yapacaktır.

Bölüm II

Madde 4

1. Komite, Tarafların sayısına eşit sayıda üyelerden oluşacaktır.
 2. Komite üyeleri, Sözleşmenin kapsadığı alanlarda insan hakları konusunda yetkileriyle tanınan veya mesleki deneyimi olan yüksek ahlaki karaktere sahip olan kişiler arasından seçilecektir.
 3. Komite'nin iki üyesi aynı devletin vatandaşı olmayacaktır.
 4. Üyeler kendi kişisel sıfatları ile görev yapacaklar, bağımsız ve tarafsız olacaklar ve Komiteye etkin şekilde hizmet vermeye hazır olacaklardır.
-

Madde 5¹

1. Komite üyeleri, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Bürosu tarafından hazırlanacak isim listesinden Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından mutlak çoğunlukla seçilecektir; tarafların Parlamenter Meclisteki milli heyetleri, asgari ikisi kendi vatandaşı olan, üç aday gösterecektir.

Komiteye Avrupa Konseyi üyesi olmayan bir ülkeden üye seçileceği zaman Parlamenter Meclis Bürosu o devletin meclisini asgari ikisi kendi vatandaşı olan üç aday göstermeye davet edecektir. Bakanlar Komitesi tarafından seçim söz konusu taraf ile istişareyi takiben gerçekleştirilecektir.

2. Arızı olarak boşalan üyelikler için aynı usul takip edilecektir.
3. Komite üyeleri dört yıllık süre için seçilecektir. Üyeler iki defa yeniden seçilebilirler. Bununla birlikte, ilk seçimde seçilen üyelerden üçünün süresi, iki yıl sonunda bitecektir. Görev süreleri ilk iki yıllık süre sonunda bitecek üyeler, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından, ilk seçimin tamamlanmasından hemen sonra kura ile tayin olunacaktır.
4. Komite'nin üyelerinin yarısının mümkün olduğu kadar her iki yılda bir yenilenmesini sağlamak için, Bakanlar Komitesi herhangi bir seçimden önce, seçilecek bir ya da daha fazla üyenin görev süresinin, altıdan fazla ve ikiden az olmamak kaydıyla dört yıldan farklı olması yönünde karar verebilir.
5. Birden fazla görev süresinin söz konusu olduğu ve Bakanlar Komitesi'nin önceki paragrafı uyguladığı durumlarda, görev sürelerinin tahsisi hemen seçimin ardından Genel Sekreter tarafından yapılacak çekiliş ile belirlenecektir.

Madde 6

1. Komite gizli olarak toplanacaktır. Toplantı için yeterli üye sayısı Komite üyelerinin çoğunluğuna eşit olacaktır. Komite kararları, 10 uncu maddenin 2 nci paragrafı saklı kalmak kaydıyla, mevcut üyelerin çoğunluğu ile alınacaktır.
2. Komite, çalışma tüzüğünü kendi hazırlayacaktır.
3. Komitenin Sekretarya hizmetleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından sağlanacaktır.

¹ 1 (ETS No. 151) ve 2 (ETS No. 152) No'lu Protokol hükümlerine göre değiştirilmiş olan metin.

Bölüm III

Madde 7

1. Komite, 2nci maddede belirtilen yerleri ziyaretler düzenleyecektir. Devreyi ziyaretlerden ayrı olarak; Komite şartların gerektirmekte olduğunu gördüğü takdirde, bu nitelikte başka ziyaretler de düzenleyebilir.
2. Genel bir kural olarak, ziyaretler en az iki Komite üyesi tarafından yapılacaktır. Komite, gerekli gördüğü takdirde, uzmanlardan ve tercümanlardan yararlanacaktır.

Madde 8

1. Komite, ilgili Taraf Hükümetine ziyaret yapma niyetini bildirecektir. Bu bildirimden sonra Komite, 2nci maddede belirtilen herhangi bir yeri, herhangi bir zamanda ziyaret edebilir.
 2. Taraf ülke, Komiteye görevini ifa etmesi için aşağıdaki kolaylıkları sağlayacaktır:
 - a) Ülkesine giriş ve kısıtlama olmaksızın seyahat hakkı;
 - b) Hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin buldukları yerler hakkındaki tüm bilgilerin sağlanması;
 - c) Hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulunduğu her türlü yere, buralarda kısıtlama olmadan dolaşma hakkı dahil olmak üzere, sınırsız giriş;
 - d) İlgili tarafın elinde olup da, Komite'nin görevini yapması için gerekli olan diğer bilgilerin sağlanması. Bu gibi bilgilerin istenmesinde, Komite, milli hukuk ve mesleki ahlakın uygulanabilir kurallarını dikkate alacaktır.
 3. Komite, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerle özel olarak görüşebilir.
 4. Komite, ilgili bilgi verebileceğine inandığı herhangi bir kişi ile serbestçe muhabere edebilir.
 5. Komite, gerekiyorsa, ilgili tarafın yetkili makamlarına gözlemlerini derhal bildirebilir.
-

Madde 9

1. İstisnai şartlarda, ilgili Tarafın yetkili makamları, Komite tarafından teklif olunan belirli bir ziyaret yerine veya ziyaret zamanına karşı Komiteye girişimde bulunabilirler. Bu gibi girişimler, yalnızca, milli savunma, kamu güvenliği, kişilerin hürriyetlerinden yoksun bırakıldıkları yerlerde ciddi karışıklık, bir kişinin sağlık durumu veya ciddi bir suçta taalluk eden acil bir sorgulamanın yürütülüyor olması gerekçeleriyle yapılabilir.
2. Bu gibi girişimleri takiben, Komite ve ilgili Taraf, durumu açıklığa kavuşturmak ve Komite'nin görevini süratle yerine getirmesini sağlayacak düzenlemeler üzerinde mutabık kalmak üzere hemen yekdiğeri ile danışmalara girişecektir. Bu düzenlemeler, Komite'nin ziyaret etmeyi önerdiği herhangi bir şahsın başka bir yere nakledilmesini kapsayabilir. Ziyaret yapılıncaya kadar ilgili Taraf, Komite'ye alakalı kişi hakkında bilgi sağlayacaktır.

Madde 10

1. Her ziyaretten sonra Komite, ilgili Tarafın sunabileceği gözlemleri de dikkate alarak, ziyaret sırasında tespit ettiği vakıalar hakkında bir rapor düzenleyecektir. Komite, gerekli gördüğü taktirde tavsiyelerine de yer verebileceği raporunu ilgili Tarafa gönderecektir. Komite, ilgili Taraf ile, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin daha iyi korunmaları konusunda gerekli ise önerilerde bulunmak maksadıyla, danışmalarda bulunabilir.
2. İlgili Taraf işbirliği yapmadığı, ya da Komite'nin tavsiyeleri ışığında durumun iyileştirilmesini reddettiği taktirde, Komite, ilgili Tarafa görüşlerini bildirme imkanının verilmesini müteakip, üyelerinin üçte-iki çoğunluğu ile, konu hakkında kamuya bir açıklama yapılmasına karar verebilir.

Madde 11

1. Komite tarafından ziyaret ile ilgili olarak toplanan bilgiler, Komite raporu ve ilgili Taraf ile danışmalar gizli olacaktır.
 2. Komite, ilgili Tarafın talep etmesi halinde, ilgili tarafın yorumları ile birlikte raporunu yayınlayacaktır.
 3. Bununla birlikte, ilgili şahsın açık rızası olmaksızın hiçbir şahsi bilgi yayınlanmayacaktır.
-

Madde 12¹

Komite, 11inci maddede yer alan gizlilik kurallarına bağlı olarak, her yıl faaliyetleri konusunda Bakanlar Komitesine bir genel rapor sunacak, bu rapor Parlamenter Meclise ve Sözleşmeye taraf olup Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletlere de gönderilecek ve kamuya açıklanacaktır.

Madde 13

Komite üyeleri, Komiteye yardım eden uzman ve diğer şahıslar, görevleri sırasında ve görevleri sona ermesini müteakip, görevlerinin yerine getirilmesi sırasında edindikleri bilgilerin ve öğrendikleri vakıaların gizliliğini muhafaza etmekle yükümlüdürler.

Madde 14

1. Komiteye yardım eden kişilerin isimleri, 8inci maddenin 1inci paragrafı gereğince yapılacak bildirimde belirtilecektir.
2. Uzmanlar, Komitenin talimatı ve yetkisi altında faaliyet göstereceklerdir. Bunlar, bu Sözleşmenin kapsadığı alanlarda özellikle bilgi ve deneyim sahibi olacaklar ve Komite üyeleri gibi aynı şekilde bağımsızlık, tarafsızlık ve hizmete hazır bulunma kurallarıyla bağlı olacaklardır.
3. Bir Taraf, istisnai olarak, Komiteye yardım eden herhangi bir uzman veya başka bir şahsın, ülkesinde bir yere yapılacak ziyarette yer almasına müsaade edilmeyebileceğini beyan edebilir.

¹ 1 (ETS No. 151) No 'lu Protokol hükümlerine göre değiştirilmiş olan metin.

Bölüm IV**Madde 15**

Herbir Taraf, Hükümetine yapılacak bildirimleri almaya yetkili merciin ve tayin edebileceği herhangi bir irtibat görevlisinin isim ve adresini Komiteye bildirecektir.

Madde 16

Komite, Komite üyeleri ve 7nci maddenin 2nci paragrafında atıf yapılan uzmanlar, bu Sözleşmenin Ek'inde yer alan ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanacaklardır.

Madde 17

1. Bu Sözleşme, hürriyetinden yoksun bırakılan kişiler için daha fazla koruma sağlayan iç mevzuat veya uluslar arası herhangi bir anlaşma hükmüne zarar vermeyecektir.
 2. Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi organlarının yetkilerini veya bu Sözleşme gereğince Taraflarca üstlenilen yükümlülükleri sınırlar veya bunlardan sapmaya imkan verir şekilde yorumlanamaz.
 3. Komite, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve buna bağlı 8 Haziran 1977 tarihli Ek Protokoller uyarınca, himayeci Devlet veya Uluslararası Kızılhaç Komitesi temsilci veya delegelerinin müessir şekilde düzenli olarak ziyaret ettikleri yerleri ziyaret etmeyecektir.
-

Bölüm V

Madde 18¹

1. Sözleşme, Avrupa Konseyine üye devletlerin imzasına açık olacaktır. Sözleşme, onaylama kabul veya tasvibe tabi olacaktır. Onaylama, kabul veya tasvip belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi olunacaktır.
2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Avrupa Konseyi üyesi olmayan herhangi bir devleti Sözleşme'ye katılmaya davet edebilir.

Madde 19¹

1. Bu Sözleşme, 18inci madde hükmüne uygun olarak yedi Avrupa Konseyi üyesi devletin Sözleşme ile bağlı olduklarına dair rızalarını beyan ettikleri tarihi takip eden üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girecektir.
2. Bu Sözleşme ile bağlı olduğuna dair rızasını sonradan beyan eden herhangi bir devletle ilgili olarak, Sözleşme, onaylama, kabul, tasvip veya katılım belgesinin tevdi tarihini takip eden üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girecektir.

Madde 20¹

1. Herhangi bir devlet, imzalama sırasında ve onaylama, kabul veya tasvip belgesini tevdi ederken Sözleşmenin uygulanacağı toprağı veya toprakları belirleyecektir.
2. Herhangi bir devlet, daha sonraki bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben yapacağı bir beyan ile, bu Sözleşmenin uygulanmasını, beyanında belirlediğı diğer herhangi bir toprağı teşmil edebilir. Bu toprak ile ilgili olarak Sözleşme, böyle bir beyanın Genel Sekreter tarafından alındığı tarihi takip eden üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girecektir.
3. Bundan önceki iki paragraf uyarınca yapılmış herhangi bir beyan, bu beyanda zikredilen herhangi bir toprak ile ilgili olarak, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben yapılacak bir bildirim ile geri alınabilir. Geri almak, böyle bir bildirim Genel Sekreter tarafından alındığı tarihi takip eden üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü geçerli olacaktır.

¹ *1 (ETS No. 151) No'lu Protokol hükümlerine göre değiştirilmiş olan metin.*

Madde 21

Bu Sözleşme hükümleri ile ilgili olarak çekince konulamaz.

Madde 22

1. Herhangi bir Taraf, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine göndereceği bir bildirim ile Sözleşmenin feshini ihbar edebilir.
2. Böyle bir ihbar, beyanın Genel Sekreter tarafından alındığı tarihi takip eden oniki aylık sürenin dolmasını izleyen ayın birinci günü geçerli olacaktır.

Madde 23¹

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyine üye devletlere ve Avrupa Konseyi üyesi olmayıp Sözleşmeye taraf olan devletlere :

- a) Her imza işlemini,
- b) Her onaylama, kabul, tasvib veya katılım belgesinin tevdi edilmesini,
- c) Bu Sözleşmenin 19uncu ve 20nci maddelerine uygun olarak yürürlüğe girdiği her tarihi,
- d) Sözleşmenin 8inci ve 10uncu maddelerine uygun olarak yapılan işlem hariç olmak üzere, bu Sözleşmeyi ilgilendiren herhangi bir işlem, bildirim veya yazışmayı bildirecektir.

Yukarıdaki hükümleri kabul zımında gereği gibi yetkili kılınmış aşağıda imzaları bulunanlar işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanacak olan işbu Sözleşme, İngilizce ve Fransızca olarak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere, tek nüsha halinde 26 Kasım 1987 tarihinde Strasbourg'da düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Avrupa Konseyine üye devletlerin her birine bu Sözleşmenin aslına uygun suretlerini tevdi edecektir.

¹ *1 (ETS No. 151) No 'lu Protokol hükümlerine göre değiştirilmiş olan metin.*

EK**Ayrıcalık ve Bağışıklıklar****(Madde 16)**

1. Bu ekin maksadı bakımından, Komite üyelerine yapılan atıflar, 7 nci maddenin 2 nci paragrafında söz konusu olan uzmanlara da şamil olacak şekilde anlaşılacaktır.
2. Komite üyeleri, görevlerinin ifası sırasında ve görevlerini yerine getirirken yaptıkları seyahatlerde aşağıdaki ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanırlar :
 - a) Şahsi tutuklanma veya gözaltına alınma ve şahsi bagajlara el konmasından bağışıklık ve resmi sıfatları ile sarfettikleri yazılı veya sözlü ifadeleri ve her türlü fiilleri bakımından her türlü adli takibattan bağışıklık;
 - b) İkamet ettikleri ülkelerden çıkış ve bu ülkelere dönüş, görev ifa ettikleri ülkelere giriş ve bu ülkelerden çıkış sırasında hareket serbestileri üzerindeki her türlü kısıtlamadan ve görevlerini yaparken ziyaret ettikleri veya geçtikleri ülkelerde yabancıların tabi oldukları tescil işlemlerinden bağışıklık.
3. Komite üyeleri, fonksiyonlarının ifası ile ilgili seyahatleri sırasında gümrük ve döviz denetim işlemleri bakımından aşağıdaki kolaylıklardan yararlandırılacaklardır :
 - a) Kendi hükümetlerince, geçici resmi görev ile yurt dışına seyahat eden yüksek seviyeli yetkililere tanınan kolaylıklar ;
 - b) Diğer Tarafların hükümetlerince, yabancı hükümetlerin geçici resmi görevlisi olan temsilcilerine tanınan kolaylıklar.
4. Komitenin belge ve evrakına, Komitenin işi ile ilgili olduğu sürece dokunulamaz.

Komitenin resmi yazışmaları ve diğer muhaberatı engellenemez veya sansüre tabi tutulamaz.

5. Komite üyeleri için tam bir konuşma özgürlüğü ve görevlerinin ifasında tam bir bağımsızlık temin etmek amacıyla, söz konusu kişilerin görevleri sona ermiş olsa dahi, görevlerinin ifası sırasındaki sözlü veya yazılı ifadeleri ve her türlü fiilleri bakımından adli takibattan bağışık tutulurlar.
6. Ayrıcalık ve bağışıklıklar, Komite üyelerine kendi şahsi çıkarları için değil, görevlerinin bağımsız biçimde ifasını güvence altına almak üzere tanınmıştır. Sadece Komite, üyelerine tanınmış olan bağışıklıklarını kaldırmaya yetkilidir. Komite, üyelerinden birinin bağışıklığından bunun adaleti engelleyici olduğu kanaatine vardığı herhangi bir halde ve bağışıklıktan, bunun tanınma maksadına zarar vermeden kaldırılabilceği hallerde, kaldırma hakkına sahiptir ve aynı zamanda bununla yükümlüdür.

AÇIKLAYICI RAPOR

I. GİRİŞ

1. Avrupa Konseyi İstisari Asamblesi 28 Eylül 1983'de, tutukluların işkence ve zalimane, gayrıinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılmadan korunması ile ilgili 971 sayılı tavsiye niteliğindeki kararı kabul etmiştir. Ayrıca, Asamble, bu metinde Bakanlar Komitesinin yukarıda adı geçen tavsiye niteliğindeki karara ilişitirilmiş tutukluların işkence ile zalimane, gayrıinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılmadan korunması ile ilgili Avrupa Sözleşmesi taslağını kabul etmesini tavsiye etmiştir.

Bu girişimin geçmişi aşağıdaki şekilde özetlenebilir :

2. Asamble Ocak1981'de işkencenin önlenmesi ile ilgili olarak, Birleşmiş Milletler bünyesinde konuyla ilgili yapılan çalışmalara atıfta bulunarak 9091981 sayılı tavsiye kararını kabul etmiştir. Bu kararda, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunca işkenceye karşı hazırlanan Sözleşme tasarısının kabulü ve uygulanması amacıyla, Bakanlar Komitesinin üye ülke yöneticilerini davet etmesi önerilmiştir. Asamble ayrıca, bu Komisyonda temsil edilen üye ülke hükümetlerini de davet ederek, söz konusu üyelerin ellerinden gelenin en iyisini yapmaları amacıyla, Costa Rica tarafından sunulan ve ayrıntılı açıklamalar içeren bir ihtiyari protokolü, Sözleşme taslağının kendisi ile birlikte, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyine sunmuştur.

3. Mart 1981'de, biri Bay Lidbom (Doc. 4718 rev.), diğeri ise Bay Jadger (Doc. 4730) tarafından hazırlanan Avrupa Konseyi üyesi ülkelerdeki işkence olayı ile ilgili iki karar teklifi, Asamblede müzakereye sunulmuştur. Bu teklifler daha sonra, üzerinde beraberce çalışılmak üzere Hukuki İşler Komitesine gönderilmiştir.

4. Hukuki İşler Komitesi konuya ilişkin görüşlerini bir raporla açıklamış (Doc. 5099) ve bu rapor Bay Berrier tarafından Komite adına düzenlendikten sonra 30 Haziran 1983'de kabul edilmiştir. Avrupa Sözleşmesi Taslağını da içeren bu rapor, Raportörün isteği üzerine Uluslar Arası Adalet Komisyonu ve İşkenceye Karşı İsveç Komitesince incelenmiştir.

Siyasi İşler Komitesinin rapora ilişkin görüşleri Eylül 1983'de Bay Dejardin tarafından açıklanmıştır. (Doc. 5123)

5. Bu çerçevede benzer bir çalışma Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütülmüş ve konuya ilişkin 909 sayılı Tavsiye Kararına atıfta bulunan, işkence ile diğer zalimane, gayriinsani ve küçültücü davranış veya cezalandırmaya karşı oluşturulan Sözleşme metni, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 10 Aralık 1984’de kabul edilmiş ve hemen ardından imzaya açılmıştır. Costa Rica tarafından sunulan İhtiyari Protokol tasarısına gelince, bu tasarı Sözleşme Taslağına ilişik Asamblenin 971 sayılı tavsiye kararına benzer bir koruyucu mekanizma kurma amacı taşımaktadır.

6. 971 sayılı Tavsiye Kararının kabulünün ardından, Bakanlar Komitesi, İnsan Hakları İzleme Komitesinin (CDDH) aşağıdaki konulardaki görüşlerini, Ocak 1984’deki 366. görüşmesinde müzakere etmiştir:

’’971 sayılı Asamble Tavsiye Kararının, Sözleşme Tasarının metninin ve tutukluların işkence ve zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele yada cezalandırılmadan korunması ile ilgili diğer hukuki belgelerin, Avrupa Suç Sorunları Komitesinin (CDPC) istişaresine sunulmasının ardından, Bakanlar Komitesine sunulacağı düşüncesiyle, dikkate alınmasına.’’

7. Daha sonra, CDDH’nin bir alt kuruluşu olarak, onun yetkisi altında çalışacak ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki hakların genişletilmesi için, bir Uzmanlar Komitesi oluşturulmuştur. (DH-EX) (Mart 1984, 15 inci Oturum)

8. DH-EX, Sözleşme Taslağına iliştirilmiş 971 sayılı Tavsiye Kararını 19. toplantıdan 25. toplantıya kadar değerlendirilmiştir (Mayıs 1984-Haziran 1986 arası). Diğerleri arasında aşağıdaki hususları da dikkate almıştır.

- İnsan Hakları Bakanlar Konferansı (19-20 Mart 1985, Viyana) 2 numaralı kararında, Bakanlar Komitesini işkence hakkında, kabul edileceği göyüşüyle, bir hukuki belge taslağını en kısa zamanda hazırlaması hususunda ısrar etmiştir.

Bakanlar Komitesinin 76. oturumu Kapanış Bildirisinde (25 Nisan 1985) Bakanların, Konferansın çağrısını destekledikleri söylenmiştir.

- Asamblede, biri Bay Berrier tarafından Ocak 1985’de, diğerleri ise Nisan ve Eylül 1985’de Bay Arbeloa tarafından olmak üzere üç sorun Bakanlar Komitesi Başkanına sunulmuştur.

- 77nci Oturumun Kapanış Bildirisinde (20 Kasım 1985) Bakanlar Komitesi, Sözleşme Taslağının erken tamamlanması konusundaki yoğun ilgisini teyit etmiştir.

9. Çalışmaları süresince, DH-EX'in, Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Mahkemesiyle istişarede bulunma fırsatı olmuştur. Aynı zamanda Uluslararası Adalet Komisyonu, İşkenceye karşı İsveç Komitesinin ve Uluslararası Kızılhaç Komitesinin temsilcileriyle de bir oturum düzenlemiştir. Diğer oturumlar iki uzman psikiyatristin de katılımlarıyla gerçekleşmiştir. DH-EX, bu ön sözleşme tasarısını Haziran 1986'da CDDH'ye göndermeden evvel, Avrupa Hukuk İşbirliği Komitesinin (CDJC) ve daha önceden CDDH'nin istişarede bulunduğu Avrupa Suç Sorunları Komitesinin (CDPC) görüşlerini dikkate almıştır.

10. CDDH, CDJC ve CDPC'nin yanı sıra Avrupa Komisyonu ve İnsan Hakları Mahkemesiyle de istişarede bulunmuştur. İşkencenin ve gayriinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılmanın önlenmesi konusundaki Avrupa Sözleşmesi CDDH'nin Kasım 1986'daki 2. görüşmesi sırasında sonuçlandırılmış ve Bakanlar Komitesine gönderilmiştir.

11. Bakanlar Komitesi, Asamble ile istişarede bulunduktan sonra (bkz. Karar No:133, 27 Mart 1987) Sözleşmenin metni 27 Haziran 1987'de kabul edilmiştir. Sözleşme 26 Kasım 1987'de Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzasına açılmıştır.*

* Not [*CPT Sekreteryası tarafından; 2002'de*]:

4 Kasım 1993'de, Sözleşmeye değişiklik getiren iki Protokol imzaya açılmıştır.

1 No'lu Protokol, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin herhangi bir üye olmayan devleti katılmaya davet edebilmesini mümkün kılarak Sözleşmenin kapılarını "açmaktadır". 2 No'lu Protokol teknik bir takım değişiklikler getirmektedir. CPT üyeleri seçim amacıyla her iki gruptan birinde yer alabilmektedir, burada amaç, Komite üyelerinin yarısının her iki senede bir yenilenmesini sağlamaktır. Protokol aynı zamanda CPT üyelerinin şu anda olduğu gibi tek bir defa seçilebilmesi yerine iki defa yeniden seçilebilmesini mümkün hale getirmektedir.

Bu Protokoller 1 Mart 2002'de yürürlüğe girmiştir.

II. YENİ BİR SÖZLEŞME HAZIRLANMASININ NEDENLERİ

12. İşkence ve gayrıinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılma, ulusal hukukta ve diğer birçok uluslararası kaynaklarda yasaklanmıştır. Ancak, çeşitli tecrübeler hürriyetlerinden mahrum bırakılmış insanların korunması ve bu korumanın güçlendirilmesi için daha etkin ve geniş, uluslararası tedbirlerin gerektiğini göstermiştir.

13. Avrupa Konseyi bünyesinde, 4Kasım 1950 tarihli İnsan Haklarını ve Temel Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesiyle oluşturulan denetim sistemi önemli sonuçlara ulaşmıştır. Bireylerin ya da devletlerin insan haklarının çiğnendiği yolundaki şikayetleriyle işleyen ve hukuksal bir mekanizmadan çok, önleyici karakter taşıyan bu sistem, yapılan başvurunun incelenmesi ve gerekirse sözkonusu kişilerin işkence ve gayrıinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılmadan korunması görevini yürütür.

14. Bu nedenlerden ötürü yürürlükteki Sözleşmenin oluşturduğu Komite, tarafların yetkisi altında bulunan ve kişilerin bir kamu makamı tarafından hürriyetlerinden mahrum bırakıldıkları yerleri ziyaret edebilir.

III. YENİ SİSTEMİN ÖZELLİKLERİ

15. Yukarıda 13 ve 14. paragraflarda belirtildiği üzere, Komitenin fonksiyonu ziyaretleri yürütmek ve –gerekli yerlerde- hürriyetlerinden mahrum kişilerin işkence ve gayriinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılmadan korunması ile ilgili gelişmeleri belirtmektir.

16. Komite üyeleri, kendi iradeleri ile görev yapacaklardır ve bu kişiler insan hakları konusunda yetkileriyle tanınan veya Sözleşmede bahsedilen bu alanlarda mesleki tecrübesi bulunan yüksek ahlaki karaktere sahip kişiler arasından seçileceklerdir. Eğer Komite gerekli görürse, konusunda uzman kişilerden yardım göreceklendir.

17. Komitenin herhangi bir yargı gücü yoktur; uluslar arası hükümlerin çiğnenip çiğnenmediği konusunda karar vermek Komitenin görevi değildir. Buna göre Komite aynı zamanda bu hükümler konusundaki görüşlerini –soyut veya somut olaylarda- bildirmekten kaçınacaktır.

18. Komite tavsiyede bulunmaya gerek olup olmadığına karar verirken ziyaretler esnasında elde edilen bulgulara dayanacaktır. Komite, tanıkları adli usullerde öngörülen şekillerde dinleyemezse, tavsiyede bulunmak için yeterli temeli sağlayamayacaktır. Şayet bulgular yetersiz ise daha geniş bir tetkike gerek duyulur. Böyle durumlarda, Komite ilgili devleti konudan haberdar edebilir ve daha ileri seviyede bir tahkikatın millet düzeyinde yapılmasını öne sürebilir ve soruşturmanın sonuçlarından haberdar olmayı talep edebilir.

19. Komite, konuyu takip edebilmek maksadıyla, önceden gidilmiş yerlere yeni ziyaretler düzenleyebilir.

20. Sözleşmenin tatbikinde, Komite ve devletler birarada çalışmak zorundadır. Komitenin görevi devletleri suçlamak değil, bir işbirliği ortamında, tavsiyeler doğrultusunda, şayet gerekliyse, hürriyetinden mahrum bırakılmış kişileri korumak hususunda gelişmeler sağlamaya çalışmaktır.

IV. SÖZLEŞME HÜKÜMLERİ ÜZERİNDE İNCELEMELER

DİBAÇE

21. Dibaçe, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin bu Sözleşmeyi kabul etmelerinin nedenlerini ortaya koyar ve Sözleşmenin amaçlarını belirler.(bkz. II. ve III. Bölümler)

22. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesine yapılan atıf, Komiteye işkence ve gayriinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırmayı arttırmaktan sorumlu durumları değerlendirmede bir referans teşkil edecektir.

Madde 1

23. Bu madde, ziyaretleri gerçekleştirecek mercii ve bu ziyaretlerin amacını belirler. Bu yolla işkence ve gayriinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılmanın önlenmesi ile ilgili Avrupa Komitesinin temel görevleri tanımlar.

24. Sözleşmenin amaçları uyarınca “hürriyetinden mahrum bırakılma” fikri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Komisyonu İçtihat hukukunda izah edildiği gibi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. maddesinin ifadesi doğrultusunda anlaşılmalıdır. Ancak 5. maddeye bağlı olarak ortaya çıkan “kanuni” ve “kanuni olmayan”, hürriyetten mahrum bırakılma ayrımı Komitenin yetkileri dahilinde önemsizdir.

25. Daha evvel 17. paragrafta belirtildiği gibi, Komite herhangi bir yargı görevi yürütmeyecektir. Komite üyelerinin hukukçu olması gerekmez, tavsiye kararları söz konusu devletleri bağlayıcı nitelikte olmayacaktır ve Komite hukuksal kuralların uygulanmasında bir yorumda bulunmayacaktır. Komitenin görevi yalnızca önleyici niteliktedir. Komite gerçekleri ortaya çıkartmak için geziler yürütecek ve şayet gerekliyse elde edilen bilgilerin ışığında, hürriyetinden mahrum bırakılmış insanların işkence ve gayriinsani veya küçültücü muameleden korunmalarının güçlendirilmesi görüşüyle tavsiyelerinde bulunabilir.

26. İşkencenin ve gayriinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılmanın yasaklanması –her ne kadar değişik şekillerde formüle ediyorsa da- genel bir uluslararası standard olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi pek çok uluslararası belgede bulunmaktadır.

27. İnsan Hakları Mahkemesi ve Komisyonun 3. maddesi ile ilgili içtihat, Komite için yol gösterici bir temel teşkil eder. Ancak, Komitenin davranışları hukuki şartların mevcut durumlarda uygulanması ile ilgili olmayıp, yukarıda adı geçen davranışların gelecekte önlenmesini amaçlar. Komite, 3. maddenin uygulanmasına karışmaz.

Madde 2

28. Bu madde ile Sözleşmeyi kabul eden Taraflar yetkili oldukları ve bir kamu makamu tarafından bir ya da daha fazla kişinin hürriyetinden mahrum bırakıldığı herhangi bir yerin ziyaret edilmesine izin vereceklerini kabul ederler. Bu mahrumiyetin resmi bir karara dayanıp dayanmadığı önemsizdir.

29. Ziyaretler her türlü durumda gerçekleşebilir. Sözleşme sadece barış zamanı değil, savaş ya da diğer olağanüstü hallerde de geçerlidir. Ancak, Komitenin ziyaret edebilme yetkisi, 17.maddenin 3. paragrafında belirtilen yerlerle sınırlandırılmıştır.(Bkz. infra, paragraf 93)

30. Ziyaretler kişilerin, her ne nedenle olursa olsun hürriyetlerinden mahrum bırakıldıkları her türlü yere düzenlenebilir. Bu nedenle Sözleşme, örneğin kişilerin nezaret altında tutuldukları, bir suçtan hüküm giymeleri sonucu hapsedildikleri, idari makamlarca alıkonuldukları, tıbbi müşahade altında bulunduruldukları, küçüklerin kamu yetkililerince alıkonuldukları yerlere uygulanabilir. Askeri makamlarca alıkonulma da Sözleşme kapsamı içerisinde yer alır.

31. Kişilerin akli durumlarından ötürü hürriyetlerinden mahrum bırakıldıkları yerlere yapılacak ziyaretler, dikkatli bir hazırlık ve düzenleme gerektirecektir.(Örneğin, ziyareti yapacak şahısların tecrübeleri, nitelikleri ve ziyaretin ne şekilde yürütüleceği gibi...) Dahası, gezilerin yürütülmesinde Komite, kuşkusuz, Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiş ilgili her tavsiye kararını gözönünde bulundurmak isteyecektir.

32. Ziyaretler özel olduğu gibi kamu kurumlarınca da yapılabilir. Bu konudaki kriter, hürriyetinden mahrum bırakılmanın bir kamu makamu tarafından yapıp yapılmadığıdır. Buna göre, Komite gönüllü hastalar ile değil, hürriyetinden bir kamu makamınca mahrum bırakılmış insanlarla ilgili ziyaretler yapılabilir. Ancak, gönüllü hastalarla ilgili olarak, Komite bahis konusu hastanın arzusu ile yetinmek zorundadır.

Madde 3

33. Daha evvel genel değerlendirmede de (Bkz. II ve III bölümler) belirtildiği gibi, mevcut Sözleşme yargısız bir sistem tahsis etmeyip, önleyici nitelikte bir sistem ortaya koyar. Komitenin görevi kanunları çiğnediğinden ötürü devletleri suçlamak değil, onlarla, hürriyetinden mahrum insanları korumak konusunda işbirliği yapmaktır. 3. madde Komiteyle tarafların işbirliği konusundaki ilişkilerini belirlemek hususunda genel şartlar içerir.

34. İşbirliği prensibi Komitenin faaliyetlerinin her safhasında geçerli olup, Sözleşmenin diğer bazı hükümleri ile de doğrudan ilgilidir. (Örneğin 2, 8, 9, ve 10uncu maddeler)

Komitenin geziler esnasında taraflarca, kendisine yardımcı olmak üzere sağlanan yerel uzmanlardan faydalanması beklenmektedir. (Bkz. 64 ve 65inci paragraflar)

Madde 4

Paragraf 1

35. Komite, Sözleşmeye taraf ülkelerin sayısı kadar üyeden oluşacaktır. Bu hükümde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 20. maddesinin birinci bölümünden esinlenilmiştir.

Paragraf 2

36. İkinci paragrafta belirtilen, Komite üyelerinin nitelikleri uyarınca; üyeler Sözleşmenin kapsadığı alanlarda insan hakları konusunda yetkileriyle tanınan veya mesleki deneyimi olan yüksek ahlaki karaktere sahip kişiler arasından seçilecektir. Komite üyelerinin seçilmesi gereken mesleki sahaların ayrıntılı olarak belirlenmesi şart değildir. Üyelerin hukukçu olmalarının gerekmediği açıktır. Hürriyetinden mahrum kişilerin değerlendirilmesinde, komitenin hapisane yönetimi ve diğer tıbbi alanlarda tecrübe sahibi kişilerden oluşması tercih sebebidir. Böyle bir olay Komite ve devletler arasındaki ilişkiyi daha verimli kılacak ve Komitenin somut görüşler bildirmesine imkan verecektir.

Paragraf 3

37. Bu hüküm Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 20. maddesinin son kısmına tekabül eder.

Paragraf 4

38. Bu paragrafa göre üyeler kendi şahsi sıfatları ile bağımsız ve tarafsız olarak görev yapmalı ve komiteye etkin bir şekilde hizmet etmek için hazır bulunmalıdırlar. Buna göre çıkar çatışmaları içerisinde bulunan veya bağımsız, tarafsız ve hazır bulunma şartlarını sağlamakta güçlük çekenler Komite üyeliği için önerilmeyecek ve seçilmeyeceklerdir. Kişisel durumu nedeniyle bu şartları yerine getirmekte zorlanan komite üyesinin, o konuyla ilgili komite faaliyetlerine katılması beklenemez.

Madde 5

Paragraf 1

39. Komite üyelerinin seçim usulü esas olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 21. maddesinde ortaya konan komisyon üyelerinin seçimiyle aynıdır.

Paragraf 2

40. Arızı olarak (ölüm veya istifa sonucu) boşalan üyeliklerin doldurulmasında da aynı seçim usulünün izlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Paragraf 3

41. Görev süresi 4 yıl ile sınırlıdır, ancak bir defaya mahsus olarak yeniden seçilebilmek mümkündür. **

42. Bu hüküm Komitenin, 2 yıllık başlangıç süresinden sonra, kısmen yenilenmesi için konulmuştur. Belirlenen yöntem, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 22. ve 40. maddelerinden alınmıştır.

Madde 6

Paragraf 1

43. Komitenin yürürlükteki Sözleşmede belirtilen faaliyetlerinin hususi özelliklerine bağlı olarak gizli celsede toplanacağı ifade edilmiştir. Bu hüküm, Komitenin bir gezi ile ilgili olarak topladığı bilgilerin, raporun ve devletle yaptığı istişarelerin gizli olacağı prensibinin belirtildiği 11. maddenin bir tamamlayıcısıdır.

44. 10. maddenin 2. paragrafında gerek görüldüğü üzere, Komitede kararlar mevcut üyelerin çoğunluğu ile alınacaktır. Toplantı için yeterli üye sayısı Komite üyelerinin çoğunluğuna eşit sayı ile belirlenmiştir.

Paragraf 2

45. İşbu paragraf Komitenin çalışma yöntemlerini, uluslararası uygulamaya uygun olarak, bizzat Komitenin kendisinin hazırlayacağını belirtir. Komite, normal olarak bu tip kurallar arasında yer alan teşkilatlanma konularını, başkan seçimi de dahil olmak üzere kendisi düzenler.

Paragraf 3

46. Komitenin sekreteryaya hizmetlerinin Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından sağlanacağını belirleyen bu hüküm, Kuruluşun alışılmış uygulamalarından ilham almıştır.

** Not [CPT Sekreteryası tarafından; 2002'de]:
2 No'lu Protokolün yürürlüğe girmesiyle, CPT üyeleri iki defa yeniden seçilebilmektedir.

Madde 7

Paragraf 1

47. İşbu paragraf, Sözleşmenin 2. maddesinde atıfta bulunulan yerlere ziyaret düzenlemenin Komitenin sorumluluğu olacağını belirtir. Bununla beraber, Komitenin devrevi olduğu gibi ad hoc ziyaretler de düzenleyebileceğini öngörür.

48. Devrevi gezilerle ilgili olarak, şayet tesirli olacaksa, Komite ilgili devlette ziyaret edilecek yerlerin sayısını kaçınılmaz olarak dikkate alacaktır. Komite, aynı zamanda, farklı devletlerin – mümkün olduğunca- eşit şartlar altında ziyaret edilmelerini garanti altına almalıdır. Ayrıca, Komitenin devrevi programları, kolaylık olması açısından, kişilerin hürriyetlerinden mahrum bırakıldıkları her yere düzenli ziyaretler yapılmasını gerektirmez. Hatta Komite, şartların gerektirdiği takdirde, ad hoc gezilere belirli bir takım öncelikler verebilir.

49. Bu tip ad hoc ziyaretlerle ilgili olarak, Komite bir ziyaretin gerekli olup olmadığına karar vermek ve bu kararın temelini oluşturan esaslarla ilgili olarak takdir edebilme yetkisine sahiptir. Bu nedenle, Komite şahsi şikayetleri araştırmakla ilgilenmez (ki bu konu ile ilgili hüküm örneğin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde henüz yapılmıştır.) Komite, şahıslarla ya da şahıs guruplarıyla irtibatını tayin etmekte ve bu irtibatlar sonucunda işlevlerini uygulayıp uygulamayacağına karar vermekte özgür olacaktır. Bir tarafın, kendi yetkisi altında bulunan bir yere belirli iddiaları araştırmak yahut bir olayı aydınlatmak amacıyla Komitenin ziyaretini istediği durumlarda da, Komite benzer takdir yetkisine sahip olacaktır.

Paragraf 2

50. Ziyaretler bütün Komite üyelerince yapılmayı gerektirmez; hatta bütün üyelerin katılacağı ziyaretin ancak istisnai durumlarda ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle 2. paragrafta belirtilen hükümde ziyaretlerin, genel bir kural olarak, Komite adına hareket eden en az iki üye tarafından yapılması uygun görülmüştür. Ancak istisnai olarak Komite yalnızca bir üye ile de temsil edilebilir.(Örneğin, acil durumlarda, sadece bir üyenin hazır bulunduğu ad hoc ziyaretler gibi).

51. Komite gerekli gördüğü takdirde, uzmanlardan ve tercümanlardan yararlanacaktır. Bunun altında yatan düşünce,Komitenin tecrübelerini, insani görevlerde tecrübe veya özel eğitim sahibi, tıbbi geçmişe veya tutukluların tedavisinde veya hapisane yönetiminde özel uzmanlığa sahip –eğer uygunsalar- genç kişilerin yardımı ile desteklemektedir.

52. Komite bir ziyareti düzenlerken ilgili Devletle ve diliyle ilgili gereken ilgiye sahip olması gerektiğini göz önünde bulunduracaktır.

53. Ziyaretleri yürütmek için seçilmiş Komite üyesi ya da üyeleri ulusal makamlarla ilişki kuracak gerekli yetkiye sahip olacaklardır. Ziyaretleri genel çerçevede yürütülmesi ve elde edilen bulguların ziyaretten sonra Komiteye sunulması da, Komite üyelerinin sorumluluğu altında olacaktır.

Madde 8

54. İşbu maddede bahis olunan “Komite”, ziyaretleri Komite adına icra eden delegasyonu içerir.(3. ve 9. maddeler ile 14. maddenin 3. paragrafı ve 17. maddenin 3. paragrafında olduğu gibi). Ancak birinci paragraf bu genellemenin dışında tutulmuştur, zira bu paragrafta bahis olunan “Komite” mutlak Komite anlamına gelir.

Paragraf 1

55. Devletler, bu Sözleşmeyi onaylayarak, kendi yetkileri altındaki yerlere yapılacak ziyaretlere izin verme yükümlülüğü altına girmişlerdir. Yürürlükteki hükmün amacı ziyaretlerin başlama usullerini belirlemektir. Ziyaret gerçekleşmeden evvel Komite, ilgili tarafın hükümetini durumdan haberdar ederek, ziyareti icra etme konusundaki niyetini belirtecektir.(Madde 15 ile kıyasla). Bu bildirimden sonra, Komite istediği her an Sözleşmenin 2. maddesinde atıfta bulunulan her yeri ziyaret edebilir.

Komite ve tarafların ve ziyaretçi ekipte bulunan her kişinin kimliği ve özgeçmiş hakkında anlaşmaya varmaları gerekmektedir.

56. Bu hüküm, ziyareti bildirme ile ziyaret arasında geçecek süreyi (örneğin 24 veya 48 saat) belirlemez.Gerçekten, ziyaretlerin bildirim yapılmasının hemen ardından yapılacağı istisnai durumlar ortaya çıkabilir. Ancak, Komite genel bir kural olarak ve 3. maddede belirlenen işbirliği prensibini de dikkate alarak, ilgili devlete gerekli önlemleri alması için makul zamanı vermelidir. Diğer taraftan, Komite ziyareti bildirimden sonra makul bir zaman zarfında yapmalıdır.

57. Aynı işbirliği ruhu çerçevesinde, bildirim Komitenin bir devleti kesin yer ve zaman göstermeden ziyaret etme niyetini belirttiği durumlarda, Komitenin bu tip detayları daha sonradan, ancak ziyaret gerçekleşmeden evvel, bildirmesi beklenir.

58. Bildirim ziyareti haber verdiği gibi, Komite üyelerinin adlarını içerir ve ziyarette yer alacak uzmanları, tercümanları, diğer personeli ve komitenin ziyaret etme niyetinde olduğu yerleri tesbit eder. Ancak, bildirimde özel yerlerin bahsinin geçmesi, Komitenin ziyaret esnasında başka yerleri de ziyaret etme isteğini haber vermesine engel değildir.

59. Son olarak, güvenlik açısından önemli hapishanelere yapılacak ziyaretlerin dikkatli hazırlık çalışmaları gerektirdiğini Komitenin dikkate alması beklenir.

Paragraf 2

60. Anlaşıldığı üzere; işbu paragraf, Komitenin yapmayı düşünceği ziyaretlerin öncesinde, esnasında ve sonrasında, ziyaretlerin özel karakteri gereğince, eşit olarak uygulanır. Paragraf karşı tarafın Komiteye sağlamakla yükümlü olduğu kolaylıkların ayrıntılı bir listesini içerir. Taraflar Komitenin çalışmalarını yürütebilmesi için gerekli diğer her türlü kolaylığı sağlamalıdır.

61. A alt paragrafında; 2. ve 16. madde ile bağlantılı olarak okunmalıdır, Taraflarca göçmenlik (örneğin vizeler) ile ilgili olarak belirlenen kurallar, ziyareti yapan üyelere karşı kullanılamazlar. (14. maddenin 3. paragrafına binaen, uzmanlar ve diğer Komiteye yardımcı kişilerle ilgili olarak). Anlaşılmaktadır ki, kısıtlama olmaksızın seyahat hakkı, Komiteye veya uzmanlarına ulusal savunma nedenleriyle sınırlandırılmış alanlar içerisinde seyahat özgürlüğü vermez. (Madde 9 ile kıyasla).

62. B alt paragrafında; her bir Taraf Komitenin isteği üzerine, hürriyetlerinden mahrum bırakılan kişilerin buldukları ve yetki alanları içinde bulunan yerlerin listesi ve yerleşim durumu (hapishane, polis merkezi, hastahane vs.) hakkında Komiteye bilgi vermektedir. Anlaşılan odur ki; böyle bir listeyi hazırlarken ilgili devlet, kişilerin zaman zaman hürriyetlerinden mahrum bırakıldıkları yerlerin genel bir tanımlaması –örneğin, tüm polis merkezleri veya tüm askeri kışlalar- ile kişilerin daimi olarak hürriyetlerinden mahrum bırakıldıkları yerlerin –örneğin, hapishaneler akıl sağlığı kuruluşları gibi- özel bir listesini hazırlamalıdır. Komitenin, ilgili Devletin yetkisi altında bulunan ve ziyaret etmek niyetinde olduğu belli bir alanda bulunan yerlerin kapsamlı bir listesini talep edeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer taraftan, ülkedeki bütün tutukluların bir listesini yapmak ilgili devlet için mecburi değildir. Eğer belirli nedenlerden ötürü, Komite özel bir kişi hakkında bilgi edinmek isterse (o kişinin tutuklu olduğu yeri de göz önünde tutarak), bu bilgiyi D alt paragrafında isteyebilir.

63. C alt paragrafı; Komite üyelerinin hareket serbestisi –özellikle de 2. maddede atıfta bulunulan iç mekanlarda- konusuna değinir. Fakat bu hüküm, ziyaret edilen devletin bir görevlisinin yardımcı olmak amacıyla Komiteye refakat etmesine engel değildir. (Madde 15 ile kıyasla). Ayrıca, ilgili devlet milli savunma nedenleriyle gizli veya ulusal güvenlik açısından özel koruma gerektiren yerlerde Komiteye üst düzeyde bir görevlinin refakat etmesini isteyebilir. (Madde 9 ile kıyasla). Ancak refakat eden şahıs, 8. maddenin 3. paragrafında özel olarak belirtilen görüşmelerde bulunmayacaktır.

64. D alt paragrafı; tarafların, Komitenin görevlerini yürütebilmesi için gerekli bilgiyi vermelerini zorunlu kılar. Bilgi sağlamak Komite için çok önemlidir. Aynı zamanda, bilgilerin açıklanması ile ilgili özel kuralların üye devletlerde uygulanabilir olduğu da belirtilmiştir. Buna göre, Komite taraflardan bilgi alırken, uygulanan ulusal hukuk kurallarını ve yürürlükteki adetleri (özellikle verilerin korunması ile ilgili özel kurallar, tıbbi gizlilik kuralları) göz önünde bulundurmaya zorundadır. Bu alandaki muhtemel zorlukların Sözleşmede bahsölunduğu üzere karşılıklı anlayış ve işbirliği çerçevesinde üstesinden gelineceği öngörülmüştür.

65. Anlaşılaacağı gibi, Komitenin isteği üzerine taraflarca sunulan belgenin şekline karar vermek (örneğin, dokümanın aslı ya da kopyası), ilgili tarafın elindedir.

Paragraf 3

66. İşbu paragrafın altında, Komite özel görüşmeler yürütebilir. Bu tip görüşmeler için Komite kendi özel tercümanlarını kullanabilir ve herhangi bir zaman kısıtlaması sözkonusu değildir.

Komite, zihinsel özürli hastalarla görüşmeleri yürütecek kişi veya kişilerin özellikleri ve dille ilgili nitelikleri konusuna özel ilgi gösterecektir. (Üst paragraf 31 ile kıyasla).

67. Anlaşılan odur ki, hürriyetinden mahrum bırakılmış kişiler Komite ile bağlantı kurmayı kabul etmek zorunda değildir. Ancak Komite, bu kararın ilgili kişinin serbest iradesi ile verildiği konusunda bir kanaat uyanmalıdır.

Paragraf 4

68. Sözleşmeyi kaleme alanlar, Komitenin ilişki kuracağı kişileri belirlerken özellikle hürriyetinden mahrum bırakılmış kişilerin aileleri, avukatları, doktorları ve sağlık personelini dikkate almıştır. Ancak, hiç bir özel şahıs Komiteyle ilişki kurmaya zorlanamaz.

69. Ancak, Komiteye tanınan bu hak, ona hukuksal anlamda dava usulüne ait şartların uygulandığı resmi oturumlar düzenleme yetkisini vermez. Mesela, hiç kimse yeminli tanıklık yapmak mecburiyetinde değildir.

Paragraf 5

70. İşbu paragraf, Komitenin gezileri süresince bizzat bir takım gözlemler yapabilmesine olanak sağlar. Ancak, bu imkan istisnai durumlarda kullanılabilir. (Örneğin, hürriyetinden mahrum bırakılmış kişilerin durumlarının iyileştirilmesi gibi acil bir durum ortaya çıktığında). Bu tip gözlemler, Komiteyi 10. maddede öngörülen müteakip raporları hazırlamaktan kurtarmaz.

Madde 9

71. İşbu maddeye göre, her ne kadar tarafların Komitenin ziyaretlerine izin verme mecburiyeti varsa da, belli istisnai şartlar altında bir ziyaretin ertelenmesi veya Komitenin istediği özel bir yere giriş hakkına bazı sınırlandırılmalar getirilmesi mümkündür. Birinci paragraf, maddenin uygulanmasında sınırlandırma getirebilecek istisnai şartları belirler:

- Milli güvenlik tedbirleri nedeniyle,
- Kamu güvenliğinin sağlanması (ciddi bir suçun işlenmesini önlemek için alınan acil ve zorlayıcı tedbirler dahil olmak üzere),
- Kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlerde ve hapisanelerdeki ciddi karışıklıklar nedeniyle,
- Ziyaret edilmesi teklif edilen bir kişinin sağlık durumu (akli durumu da dahil) ve belli zamanda yapılacak bir ziyaretin o kişinin sağlığına zararlı olacağını belirtildiği hallerde,
- Ciddi bir suçla alakalı olarak acil bir sorgulama yapılması ve bunun neticesi olarak hakikate vakıf olmadan bir hesap verilmesini bertaraf etmek için,

72. 9. maddenin hükümlerini uygulamak isteyen taraf, gerekli girişimleri, Komiteye uygun olacak şartlarda yapmakla yükümlüdür. Komite ve taraflar daha sonra, ikinci paragraf gereğince ilgili tarafın delil olarak sunduğu şartlar ve 8. maddeye uygun olarak Komite tarafından bildirilen teklifler üzerine istişarede bulunurlar. Komite ve taraflar, aynı zamanda Komitenin işlerini hızlı ve etkin bir biçimde ifa etmesi için gereken yollar üzerinde anlaşmaya varmaya çalışmalıdırlar. (Bu madde 3 tarafından öngörülen işbirliğinin iyi bir örneğidir). Maddede belirtilen ihtimallerden biri, özel bir yere yapılacak ziyaretlere karşı ulusal güvenlik bölgeleri ile ilgili olarak yapılacak girişimlerde, o yerde özgürlüğünden alıkonulmuş kişiler, Komite tarafından ziyaret edilebileceği başka bir yere aktarılır. Bu paragraf ayrıca herhangi bir yere yapılacak ziyaret ertelendiğinde, tarafları Komiteye o yerde özgürlüğünden alıkonulmuş kişiler hakkında bilgi vermekle yükümlü kılar.

Madde 10

Paragraf 1

73. Bu paragraf Komitenin her ziyareti müteakip hazırlamakla yükümlü olduğu raporla ilgilidir. Bu raporda, ziyaret esnasında bulunan gerçekler ve ilgili devletin bu konuda yapmak istediği şeyler ile ilgili müşahedeler yer alacaktır. Rapor aynı zamanda Komitenin gerekli gördüğü durumlarda hürriyetlerinden alıkonulmuş kişilerin korunmasını güçlendirmek amacıyla tavsiyeleri de içerebilir. İlgili devlete gönderilen raporun, ziyaret esnasında Komite tarafından elde edilen tüm bilgileri içermesi gerekmediği de anlaşılmaktadır. (Örneğin çeşitli mülakatların kayıtları)

Paragraf 2

74. Bu paragrafta atıfta bulunulan çeşitli ihtimallerde Komite, ilgili devlete görüşlerini bildirmesinden sonra bir resmi açıklamada bulunmaya karar verebilir. Komitenin resmi bir açıklama yapmasıyla ilgili istisnai yetkisi, eğer devlet işbirliği yapmaz veya durumu Komitenin tavsiyeleri doğrultusunda iyileştirmezse ortaya çıkar. Böyle bir karar, önemi gereği, yalnızca nitelikli (mevsuf) bir çoğunluk tarafından alınabilir. Bir devletin durumu iyileştirme yolunu reddetmesi halinde, Komite böyle bir çareye başvurmadan önce tüm zorlukları göz önüne almalıdır.

75. Komite hangi bilgilerin açıklanacağı konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptir. Fakat gizliliği bulunan bir bilginin açığa çıkmaması konusunda güvence sağlanmalıdır. Aynı zamanda devam eden soruşturmalar ile ilgili bilgilerin açıklanmaması gereği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Madde 11

76. Bu hüküm, Komitenin faaliyetlerinin gizlilik karakteri prensibini oluşturur. “Komite tarafından ziyaret ile ilgili toplanan bilgi” Komitenin kendisinin gözlemlediği gerçekleri, harici kaynaklardan temin ettiği ve bizzat kendisinin topladığı bilgileri içerir.

77. Bu hüküm, ilgili devlet talep ettiği taktirde, Komitenin raporu ve devletin bu konuda yapmak istediği açıklamaları yayınlaması gerektiğini tespit eder. Eğer ilgili devlet raporu kendisi yayınlamak isterse onun bütünlüğünü korumak zorundadır.

78. Bu paragraf, hiçbir kişisel bilginin ilgili kişinin açık rızası olmaksızın yayınlanamayacağını belirtir. Fakat, ilgili kişinin niteliği açığa çıkmıyor veya raporun kapsamından tespit edilemiyorsa, bu tür bilgilerin yayınlanması bu prensipten hariç tutulabilir.

Madde 12

79. Komite her yıl, faaliyetleri ile ilgili genel bir raporu Bakanlar Komitesine sunacaktır. Asambleye yollanacak ve halka açıklanacak olan bu rapor, Komitenin teşkilatlanması ve iç çalışmaları ile kendine özgü faaliyetleri hakkında bilgi ve ziyaret edilen ülkelerin isimlerini ihtiva eder. Komite raporunu hazırlarken doğal olarak belli türlerde bilgi ve verilerin gizli niteliği ile ilgili 11. maddenin hükümlerine riayet etmelidir.

Madde 13

80. Bu hükme göre, Komite üyeleri, uzmanlar ve Komiteye eşlik eden diğer kişiler, görevleri sona erdikten sonra dahi, sırları ifşa etmemeye dikkat etmelidirler. Komite üyeleri veya diğer şahısların, ziyaret esnasında görevlerini yaparken veya herhangi diğer zamanda öğrendikleri gerçekleri ve bilgilerin hepsi bu kapsama girmektedir.

Madde 14

81. Bu hüküm, Komiteye eşlik eden kişilerin isimlerinin, 8. maddenin 1. paragrafı uyarınca yapılacak bir ziyaret bildiriminde yer alması prensibini getirir.

82. Uzmanlar, Komite üyeleri gibi bağımsız ve tarafsız olacak ve gerektiği zaman hazır bulunacaklardır. (4. maddenin 3. paragrafı ile kıyasla), Komite talimatlarına tabidirler ve onun otoritesi altında hareket ederler.

83. Bu paragraf bir devletin hakimiyeti altındaki bir bölgeye yapılacak ziyaretlere veya özel bir ziyaretle Komiteye eşlik etmek üzere katılması muhtemel bir şahsın reddedilmesi ile ilgili koşulları belirler.

84. Bu hak istisnai olarak ve ilk fırsatta kullanılabilir. Bu suretle bir devlet, böyle bir kişiyle ilgili bilgilerin verilmesinden sonra, bu kişiyi ancak, kendi kanaatine göre bu maddenin 2. paragrafında ve 13. maddede ileri sürülen şartlara uymuyorsa reddedebilir. Bu durum, eğer ilgili kişi o devlete karşı taraflı davranış sergiliyorsa veya eğer başka durumlarda gizlilik kuralını bozmuşsa gerçekleşebilir.

85. Bir devlet, bir şahsın bir ziyarette yer almaması gerektiğini belirtirse Komite soru ve verilecek herhangi bir cevabın gizli olacağı anlayışıyla bunun sebeplerini sormak isteyebilir. Böyle bir düzenlemenin, kendisine eşlik edecek diğer kişileri belirlemede Komiteye bir yardımı olacaktır.

86. Eğer ziyaret esnasında Komiteye eşlik eden bir kişi, ilgili devletin uygunsuz olarak niteleyeceği bir tarzda davranırsa (örneğin politik veya benzeri demeçler verir) ilgili devlet Komiteden, uygun bulacağı her türlü tedbiri almasını talep edebilir.

Madde 15

87. Sözleşmenin 8. madde 1. paragrafında belirtilen bildirimlerin yapılmasını kolaylaştırmak için bu hüküm, tarafları, Komiteye bildirimlerin yollanacağı makam hakkında bilgi vermekle yükümlü kılar. Taraflar ayrıca Komiteye ziyaretleri esnasında görevlerini kolaylaştırmakla sorumlu bir irtibat memurunun adını vermekle de yükümlüdürler.

Madde 16

88. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 59. maddesi ile Avrupa Konseyi Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Anlaşmasının 2. ve 4. Protokollerinden etkilenen bu madde Komite üyelerinin ve uzmanlarının ayrıcalık ve bağışıklıklarıyla ilgilidir.

Madde 17

Paragraf 1

89. Bu paragraf Sözleşmenin, diğer uluslararası kaynaklar veya iç yollarla sağlanan korunmanın sınırlandırılması için kullanılmayacağı şartını getirir. Aslında Sözleşme, işkenceyi önlemeyi ve hürriyetlerinden mahrum bırakılmış kişilere sağlanan korumayı güçlendirmeyi hedefleyen çeşitli belgelerden sadece biridir.

90. Ulusal makamların Sözleşme kapsamındaki yerlerde soruşturmaların yapılmasına izin vermiş olmaları gerçeği, Komitenin bu yerlere bir ziyaret yapmaya karar vermesini engellemez. Fakat Sözleşmenin uygulanmasındaki işbirliği ruhuyla, Komite karar vermeden önce soruşturma yapılmasına izin veren ulusal makamlarla ilişki kurmak isteyebilir. (33-34. paragraflarla kıyasla).

Paragraf 2

91. Bu paragraf yeni Sözleşme ve tüm Avrupa Konseyi üyelerinin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi arasındaki özel ilişkiyi belirler. Tarafların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden doğan yükümlülükleri değişmemiştir. Bu Sözleşmeyle Mahkeme ve İnsan Hakları Komisyonuna ve Bakanlar Komitesine verilen görevler de değişmemiştir. Buna bağlı olarak, bu organların verilmiş yetkilerine hürmetle, bu Sözleşmeyle oluşturulan Komite, onların önlerinde bulunan konularla ilgilenmeyecek ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hükümlerini kendi başına yorumlamayacaktır.

92. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 25. maddesindeki kişisel başvuru hakkı önemini muhafaza etmektedir. Buna bağlı olarak, Komite tarafından durumu incelenmiş bir kişi eğer sonradan İnsan Hakları Komisyonuna Sözleşmenin ihlalinin bir kurbanı olduğuna iddia ederek baş vurursa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 27. madde 1 (b) paragrafına dayalı olarak dava açılacaktır.

Paragraf 3

93. 2. maddeden devamla, Sözleşme savaşta ve barışta geçerlidir. Yine de başka uluslar arası belgelerin varlığının da dikkate alınmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır; özellikle Cenevre Sözleşmesinin 12 Ağustos 1949 ve 8 Haziran 1977 Protokolleri. Silahlı çatışma durumunda (uluslararası olan veya olmayan) Cenevre Sözleşmeleri uygulamada öncelikli olmalıdır; yani ziyaretler Uluslararası Kırmızıhaç Komitesinin (ICRC) delege veya temsilcileri tarafından yürütülecektir.¹ Yinede yeni Komite (özellikle uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda) ICRC'nin onları etkin olarak veya uygun şekilde ziyaret edemeyeceği durumlarda, ziyaretlerini sürdürebilir. Diğer yandan, ICRC tarafından barış döneminde özel bazı ülkelere ikili anlaşmalar uyarınca yapılan ziyaretler (Cenevre Sözleşmesinin çerçevesi dışında) bu hükmün dışındadır. Bu gibi durumlarda Komite, ziyarete konu olabilecek kişilerin durumlarını ve statülerini dikkate alarak uygulayacağı yönetime karar vermelidir.

94. Sözleşmeye hazırlayanlar, yalnızca ICRC' nin gerek duyduğu özel yetkiler ve deneyimler nedeniyle değil aynı zamanda ICRC'nin yeni Komiteye çok benzer işlevleri yürüttüğü ve benzer yöntemleri uyguladığı için bir ayırım getirmeğe gerek duymuşlardır. Böylece iki organın yetkilerini ayrı ayrı belirlemek özellikle zorunlu gözükmektedir.

Madde 18 – 23

95. Sözleşmenin son hükümlerini içeren bu maddeler Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından uygulanan modele tekabül eder.

21. Madde için rezerv koyma olanağını ortadan kaldırdığı gözönünde tutulmalıdır.

¹ 3. Cenevre Sözleşmesi'nin 126. ve 4. Cenevre Sözleşmesi'nin 143. maddelerine bakınız.

Ek bilgi için:

Secretariat of the CPT
Human Rights Building
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
France

Tel.: +33 (0)3 88 41 39 39
Fax: +33 (0)3 88 41 27 72
E-mail: cptdoc@coe.int
Internet: www.cpt.coe.int

Bu metnin İngilizce ve Fransızca versiyonlarının her ikisi de resmi ve eşit derecede özgündür. Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan bu Türkçe versiyonun bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

Strasbourg, 26.XI.1987
Kapak resmi: © Avrupa Konseyi